

Windows 10

DƏRS #1

Windows ailəsinin əməliyyat sistemləri haqqında qısa məlumat

MS DOS əməliyyat sisteminin çatışmazlıqları, əsasən də qeyri-qrafiki sistem olması Microsoft firmasını yeni əməliyyat sistemi yaratmağa məcbur etdi. Windows əvvəlcə sadəcə MS DOS-un örtüyü kimi fəaliyyət göstərirdi (Windows 1.0, Windows 2.0, Windows 3.0, Windows 3.1, Windows 3.11). 1995-ci ildən isə tamhüquqlu bir sistem kimi satışa çıxarıldı. **1995-ci ildə** yaradılan **Windows 95** əməliyyat sistemi IBM PC kompüterləri üçün ilk qrafiki əməliyyat sistemi olmuşdur.

1998-ci ildə Microsoft firması içərisində standart proqramlarla zəngin olan yeni bir sistemini – **Windows 98** ƏS-ni satışa çıxardı. Bu sistemdə ilk dəfə **Microsoft Net Meeting** proqramının köməyi ilə **videotelefon** xidmətindən istifadə mümkün olmuşdur.

2000-ci ildə firma daha da zənginləşdirilmiş **Windows ME (Millenium Edition)** ƏS-ni çıxardı. Bu sistem özündən əvvəlkilərə nisbətən daha da təkmilləşdirilmiş, **Internet Explorer 5.5, Windows Media Player, Windows Movie Maker** əlavə edildi.

Microsoft firması kompüter şəbəkələrinin idarə olunmasını da unutmadı, bunun üçün **Windows NT** ƏS-ni yaratdı. Bu sistemin iki versiyası məlumdur: **Windows NT Server** və **Windows NT Workstation**.

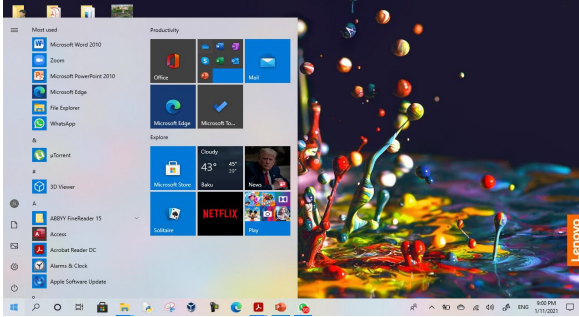
Bu firmanın ən uzunömürlü sistemlərindən biri də **2001-ci ildə** yaradılmış **Windows XP (Windows eXPerience)** olmuşdur. Adından da göründüyü kimi bu sistem əvvəlcə sınaq məqsədilə yaradılsa da, istifadəçilər tərəfindən çox böyük rəğbətlə qarşılandı.

2007-ci ildə yeni qrafik interfeyslə təmin olunan, təhlükəsizlik tədbirləri gücləndirilmiş **Windows Vista** ƏS-i yaradıldı, AERO interfeysindən ilk dəfə istifadə olundu. Yuxarıda dediyimiz üstünlüklərinə baxmayaraq sistem uzun müddət istifadə olunmadı və **2009-cu ildə** Microsoft-un mükəmməl bir interfeysə sahib olan **Windows 7** ƏS-i bütün dünyada ən çox istifadə olunan ƏS-i oldu. Bu sistemdən sonra Windows-un **Windows 8, Windows 8.1, Windows 10** versiyaları ictimaiyyətə təqdim olunmuşdur.

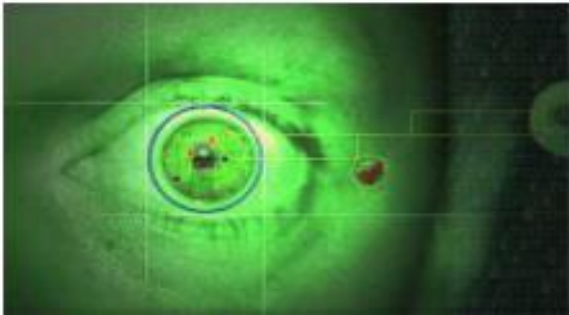
Windows 10 ilə gələn yeniliklər

Vahid platforma- bütün cihazlarda eyni görünüş.

Start (baş menyu)-Windows 7-dən tanıdığımız baş menyunun geri qaytarılması.

Yüksək təhlükəsizlik-Microsoft Hello, Device Guard, Microsoft Passport kimi təhlükəsizlik sistemlərindən istifadə.

Windows 10 ilə gələn yeniliklər

Tablet mode- klaviatura və siçan istifadə etmək istəmədiyimizdə tablet rejiminə keçib sistemi daha asan istifadə edə bilərik.

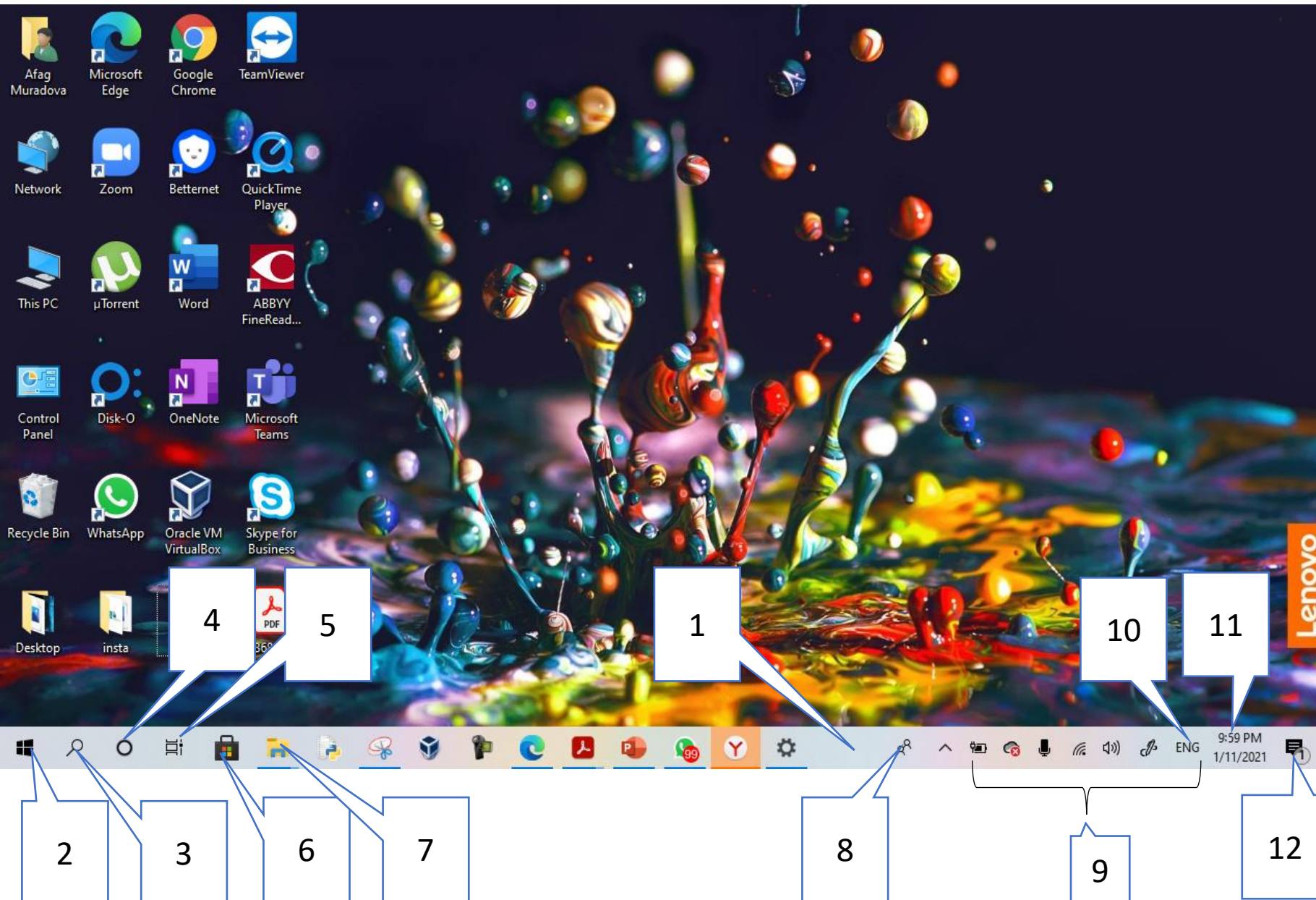
Microsoft Edge- İE brauzerini əvəz edən istifadəsi daha rahat və sərfəli brauzer.

Cortana- Səsli komandaları yerinə yetirən rəqəmsal köməkçimiz.

İş masası (Desktop)

1- Taskbar

2-Start button

3- Search button

4- Cortana

5- Task View

6- Microsoft Store

7- File Explorer

8- People

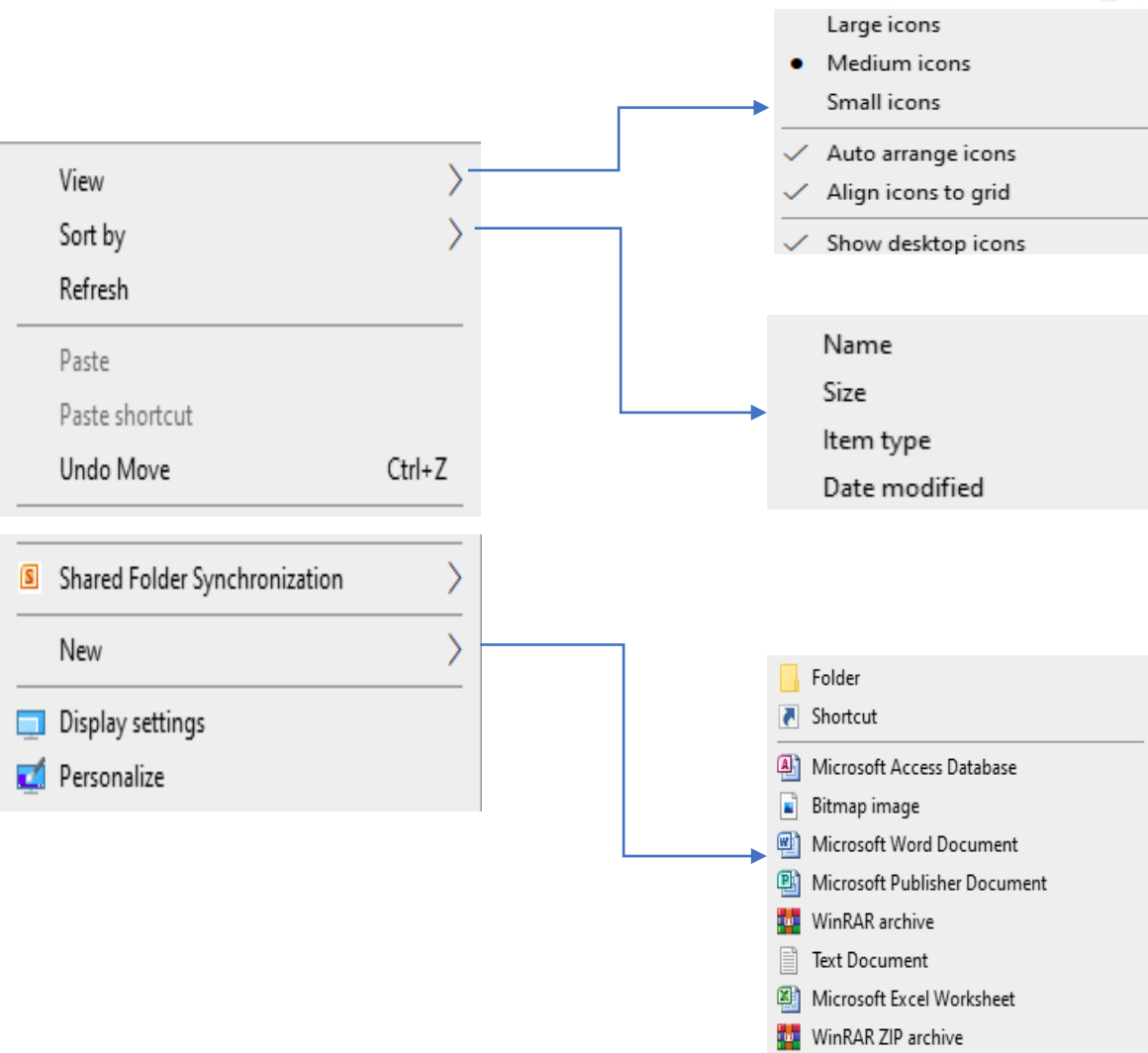
9- Notification Area

10-Language button

11-Date and Time

12- Action Center

İş masası(Desktop) kontekst menyusu

View (Вид/Görünüş) əmri vasitəsilə iş masasındakı obyektlərin görünüşünü təyin etmək, yerləşmə formasını nizamlamaq mümkündür. Bu əmrin alt əmrlərinə nəzər salaraq (Şəkil 6.6.): İş masasında olan fayllar və qovluqlar aşağıda verilmiş görünüş rejimlərində göstərilə bilər:

- ✓ **Large icons** (Крупные значки/Böyük işarələr);
- ✓ **Medium icons** (Обычные значки/Adi işarələr);
- ✓ **Small icons** (Мелкие значки/Kiçik işarələr).

Auto arrange icons – dağınıq şəkildə yerləşmiş obyektləri səliqəli şəkllə gətirərək düzür. Susmaya görə piktoqramlar iş masasının sol tərəfində nizamlanır.

Align icons to grid – iş masasındakı obyektlərin cədvəl şəklində düzülməsini təmin edir.

Show desktop icons – ekrandakı obyektlərin gizlədilməsini və ya yenidən görünməsini təmin edir.

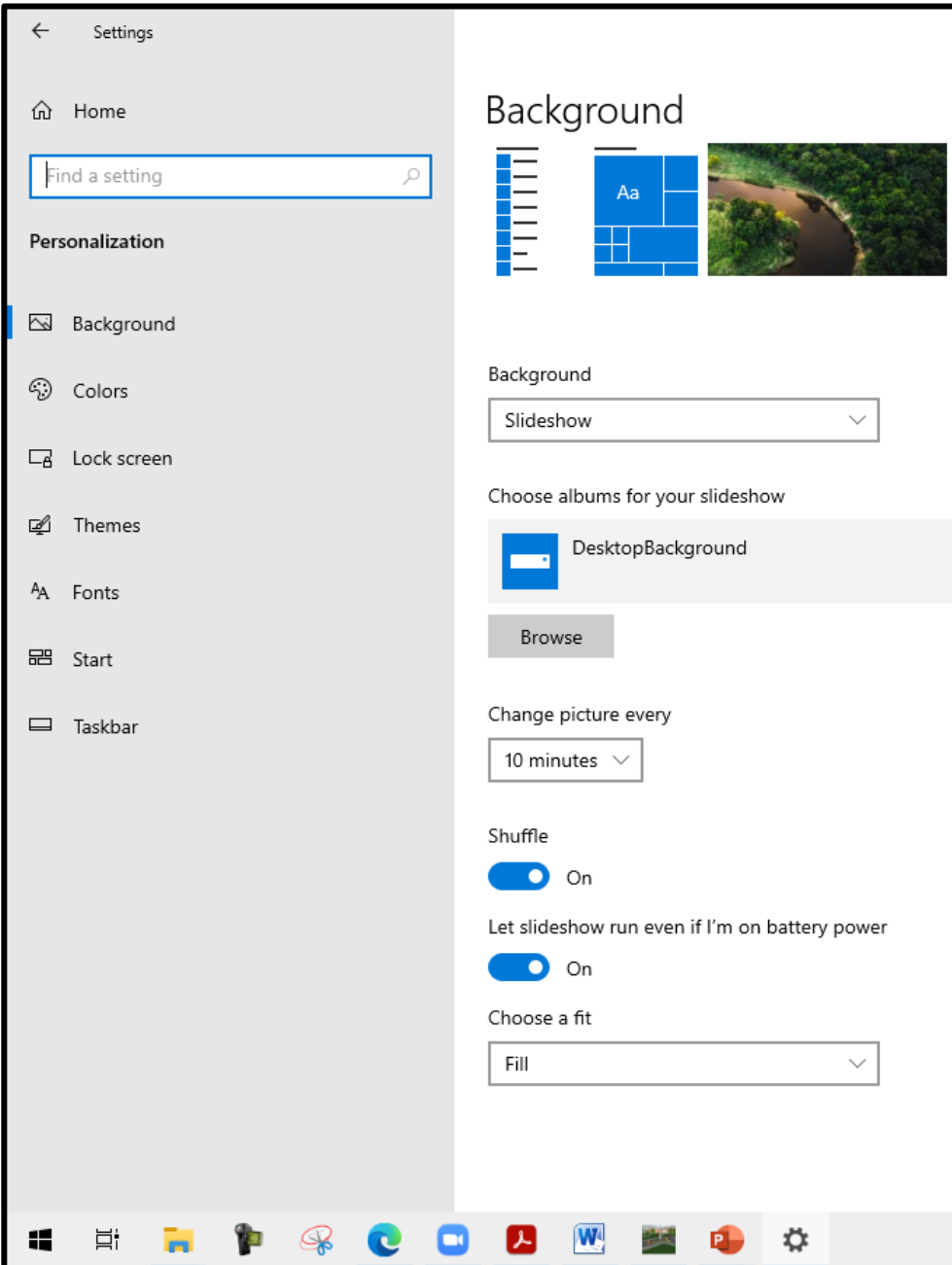
Sort by (Сортировка/Nizamlama) əmri vasitəsilə obyektlər aşağıda verilmiş 4 əlamətə görə düzülür:

- ✓ **adına görə (name);**
- ✓ **ölçüsünə görə (size);**
- ✓ **tipinə görə (item type);**
- ✓ **son düzəliş tarixinə görə (date modified).**

İş masasının kontekst menyusu → Personalize Background

İş masasının arxa fon şəklinin dəyişdirilməsi üçündür. Bu pəncərədən şəkli arxa fona slide show formasında qoymaq, onun müəyyən vaxtdan bir dəyişməsinin təmin etmək, fon şəklini təyin edən zaman onu ekrana uyğunlaşdırmaq üçün müəyyən əmrlər vardır. Şəkli ekran ölçülərinə uyğunlaşdırmaq üçün:

- ✓ Fill (Заполнение/Doldur). Şəkil bütün ekranı tutur. Bu halda şəkil ekrana yerləşmirsə (ölçüləri ekranın ölçülərindən böyükdür), onda artıq hissələr kəsilir. Şəklin bu cür yerləşdirilməsi susmaya görə təklif olunur.
- ✓ Stretch (По размеру/Uyğunluq). Sistem şəklin ölçülərini ekranın ölçülərinə uyğunlaşdırmağa çalışır və bu zaman ölçülər üst-üstə düşməzsə, şəkildə dəyişiklik baş verə bilər. Adətən belə hallarda baxılan variantdan imtina edilir və hər hansı başqa variant seçilir.
- ✓ Fit (Растянуть/Dartılma). Seçilmiş şəkil kənarlarından kəsilmədən və korlanmadan ekranın ölçülərinə uyğun olaraq yerləşir. Lakin bu halda ekranın sərhədləri üzrə fon rəngində zolaq yarana bilər.
- ✓ Tile (Замостить/Mozaika). Şəkil bütün ekran üzrə çoxaldılır. Bu variant adətən kiçik ölçülü şəkillər üçün daha məqsəduyğun hesab edilir.
- ✓ Center (По центру/Mərkəzə). Bu halda şəkil ekranın mərkəzində yerləşir və onun ölçüləri dəyişmir. Şəklil ölçüləri ekranın ölçülərindən kiçik olduqda onun kənarları fon rəngində rənglənir.
- ✓ Span. Bu əmr isə bir neçə monitor qoşulduqda əhəmiyyətli olur.

← Settings

Home

Find a setting

Personalization

Background

Colors

Lock screen

Themes

Fonts

Start

Taskbar

Colors

Choose your color

Light

Transparency effects

Off

Choose your accent color

☐ Automatically pick an accent color from my background

Recent colors

Windows colors

+ Custom color

Show accent color on the following surfaces

☐ Start, taskbar, and action center

☐ Title bars and window borders

İş masasının kontekst menyusu→Personalize Colors

Bu pencereden pencerelerin, onların çerçivelerinin və s. rəng seçimlərini təyin etmək mümkündür.

Personalization

Background

Colors

Lock screen

Themes

Fonts

Start

Taskbar

Lock screen

Background

Windows spotlight

Choose one app to show detailed status on the lock screen

Choose which apps show quick status on the lock screen

Show lock screen background picture on the sign-in screen

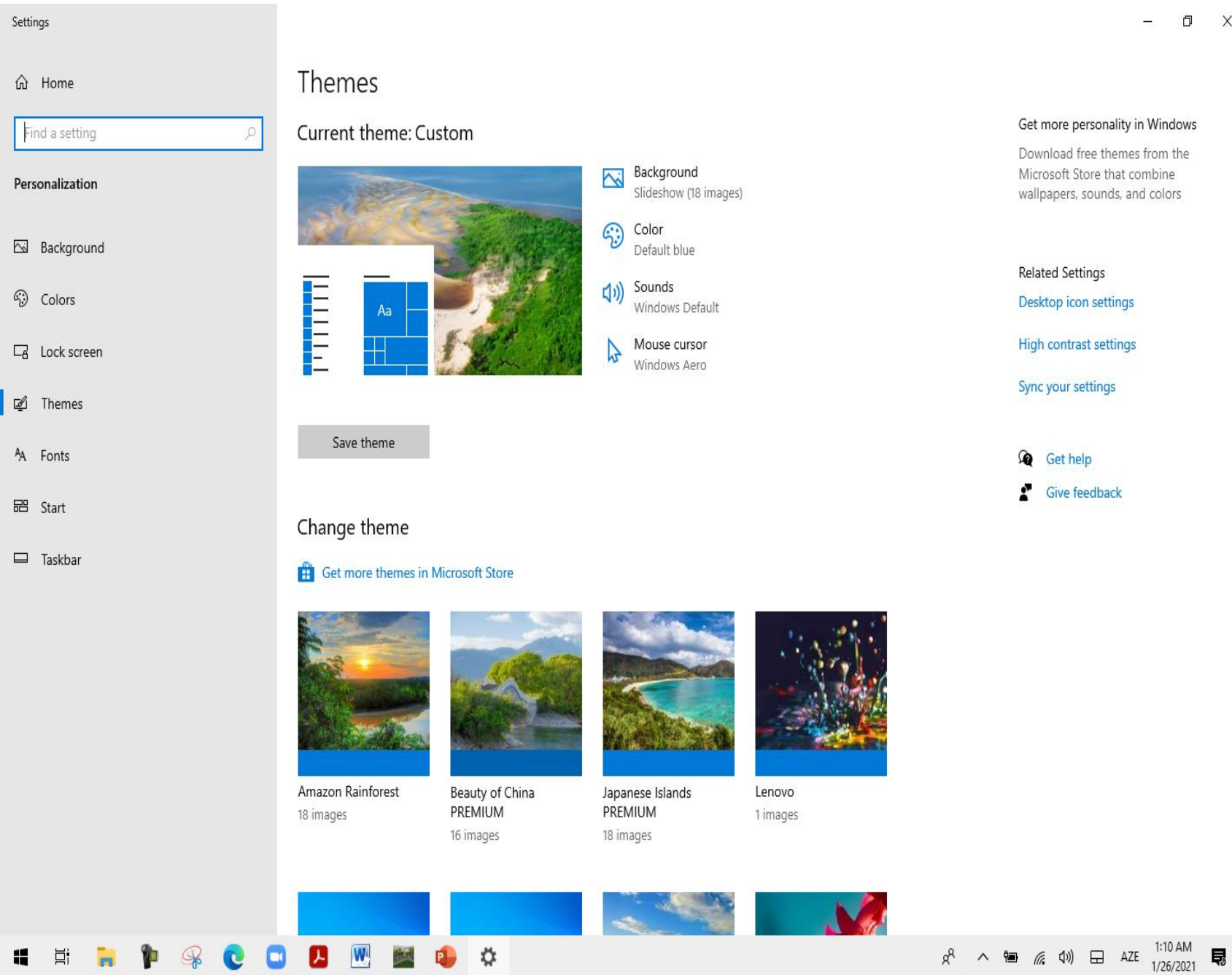

On

[Screen timeout settings](#)[Screen saver settings](#)

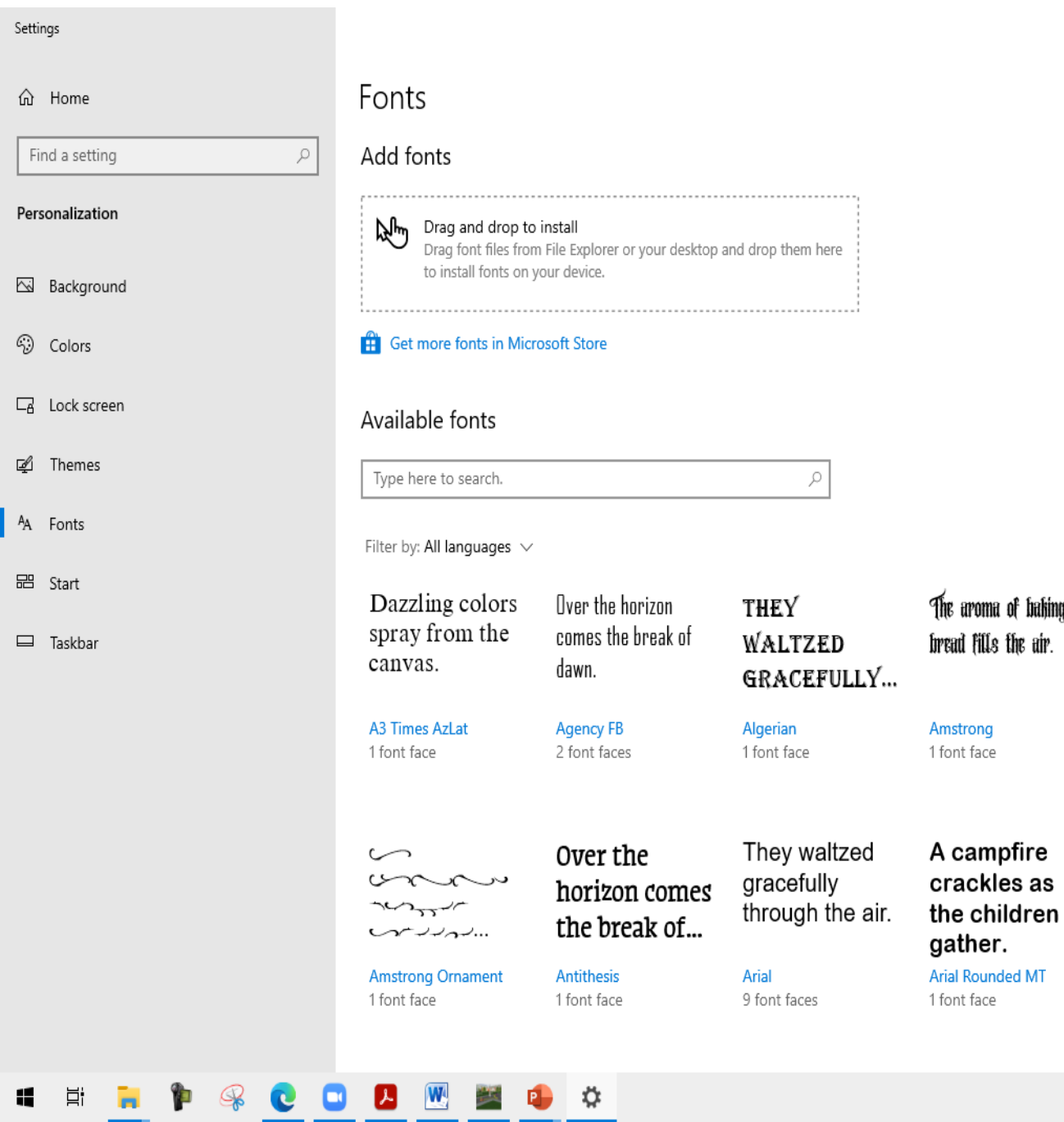
İş masasının kontekst menyusu → Personalize Lock Screen

Bu pəncərədən kilid ekranının arxa fonunu, orada göstəriləcək yazıları, müəyyən müddət kompüterdən istifadə etmədikdə ekranın və ya kompüterin yuxu rejiminə düşməsi(Screen Timeout Settings) parametrlərini, ekran qoruyucularının (Screen Saver) xüsusiyyətlərini və s. nizamlamaq mümkündür.

İş masasının kontekst menyusu→Personalize Themes

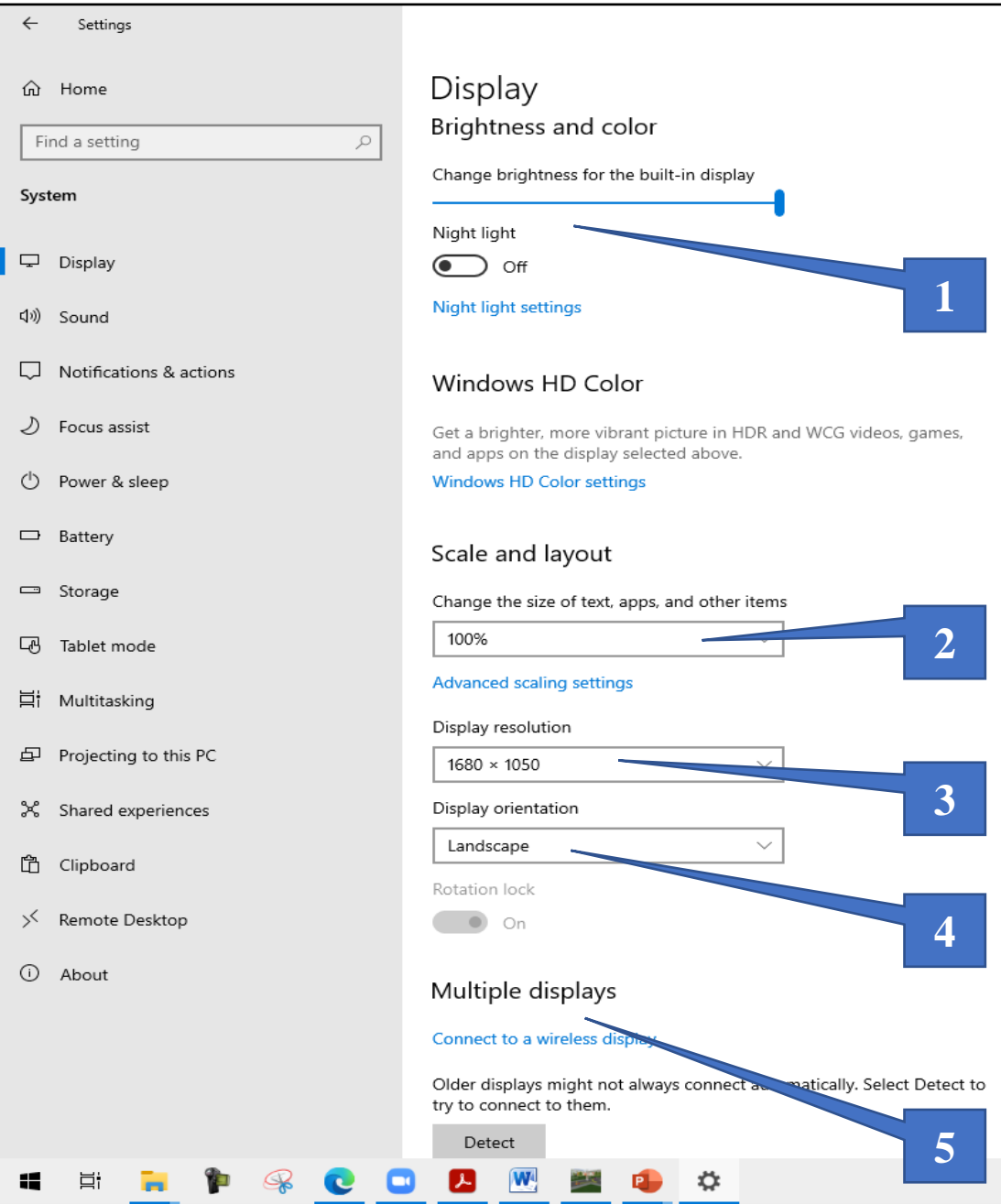
Bu pəncərədən ekran görünümünü üçün temaları seçmək, ekranın arxa fon şəklini, rəngini, sistem səslərini tənzimləmək, siçanın göstəricilərini dəyişmək mümkündür.

*İş masasının kontekst menyusu→Personalize
Fonts*

Bu pəncərədən sistemə yeni şriftlər əlavə etmək mümkündür.

İş masasının kontekst menyusu → Display Settings

1- ekran parlaqlığını və gecə işığı rejiminin parametrlərini tənzimləyir.

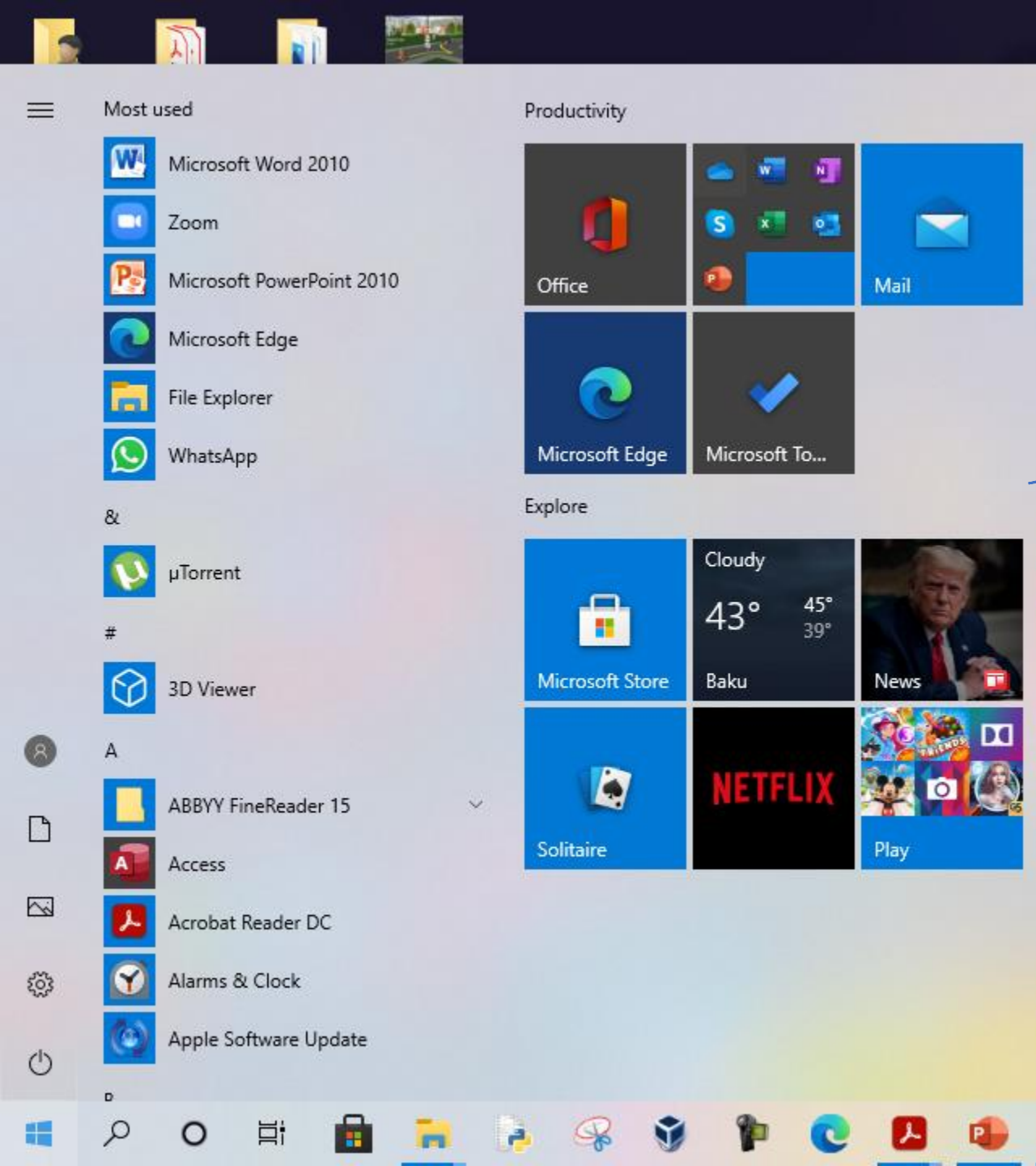
2- ekrandakı mətn, proqram və digər obyektlərin ölçülərini nizamlayır. 100%-500% faiz aralığında seçim etmək mümkündür. 100% tövsiyyə olunur.

3- ekranın əksətdirmə qabiliyyətini(ayırədetmə) nizamlayır.

4- ekranın oriyentasiyasını nizamlayır.

5- bir neçə monitorun qoşulma parametrləri nizamlanır.

Start menu (Baş menü)

Lenovo

9:00 PM
1/11/2021

Baş menyunun parametrlərinin nizamlanması

Home

Find a setting

Personalization

Background

Colors

Lock screen

Themes

Fonts

Start

Taskbar

Start

Show more tiles on Start **1**

Show app list in Start menu **2**

Show recently added apps **3**

Show most used apps **4**

Show suggestions occasionally in Start **5**

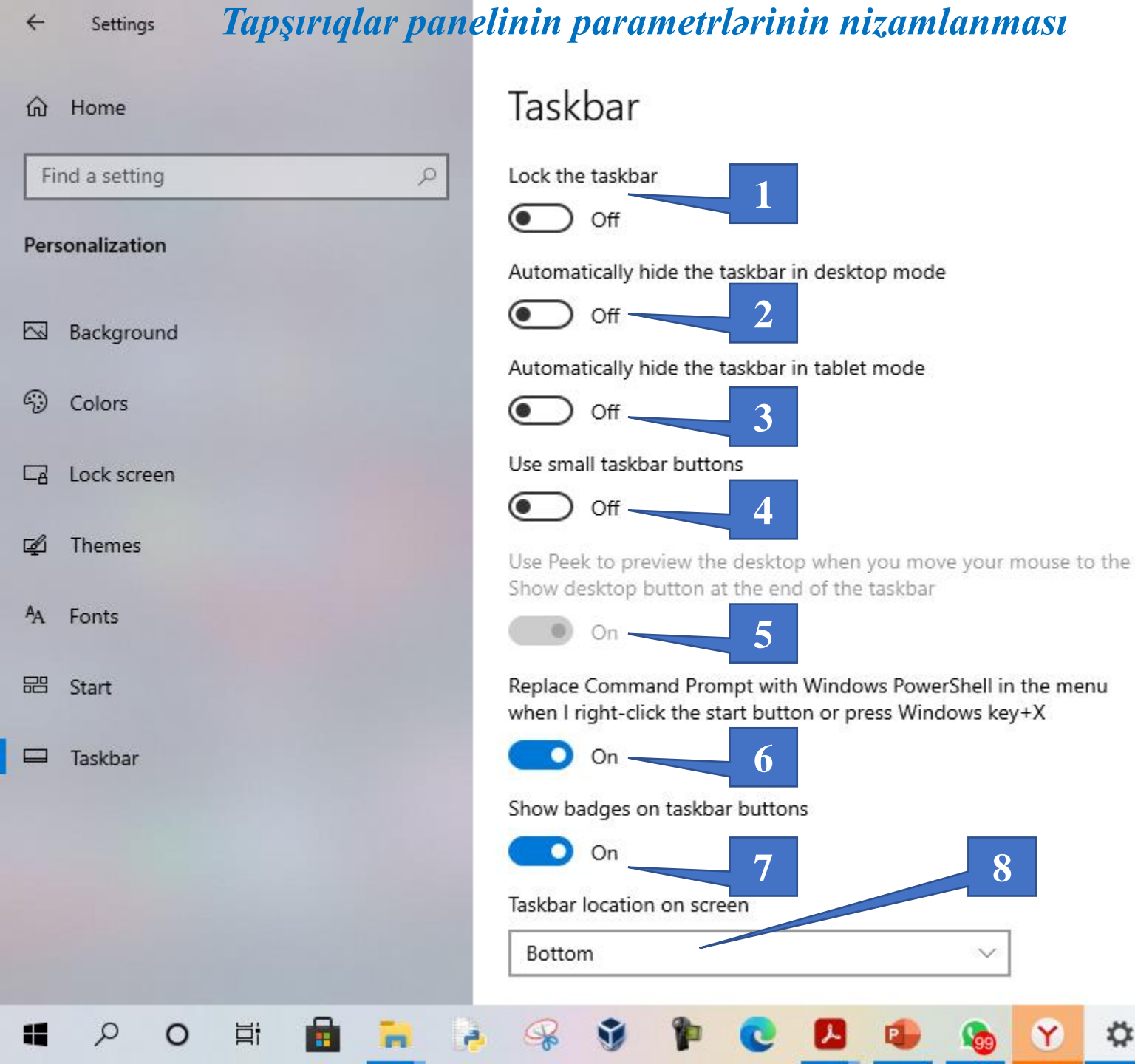
Use Start full screen **6**

Show recently opened items in Jump Lists on Start or the taskbar and in File Explorer Quick Access **7**

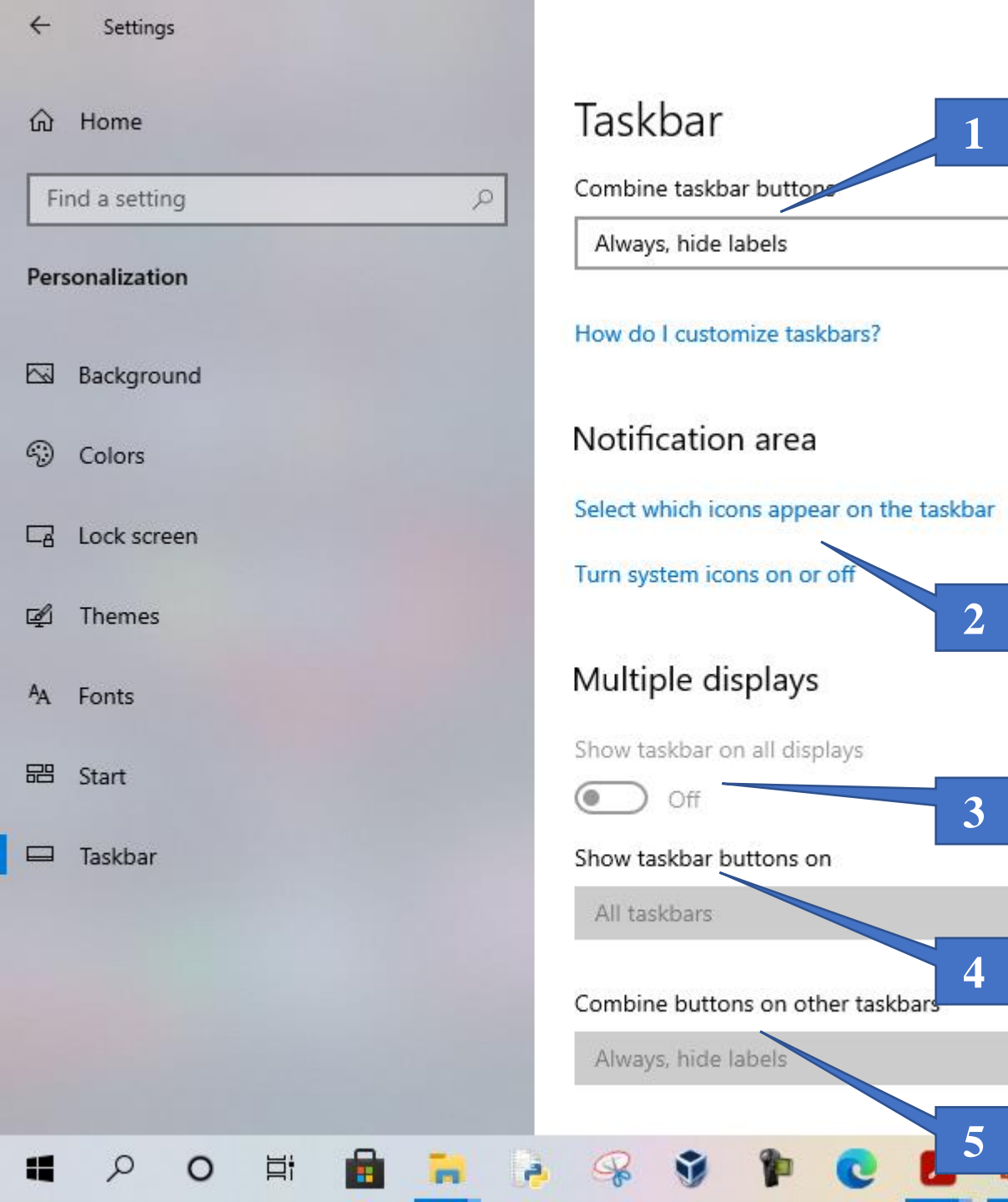
Choose which folders appear on Start **8**

- 1-Baş menyunun sağ yuxarısında daha çox qutucuqların görünməsini təmin edir.
- 2-Baş menyunun sol tərəfində proqramların siyahının görünüb-görünməməsinin təyin edir.
- 3-Baş menyunun sol tərəfində son əlavə edilmiş proqramların görünüb-görünməməsini təyin edir.
- 4-Baş menyunun sol yuxarı tərəfində ən çox istifadə olunmuş proqramların görünüb-görünməməsini təyin edir.
- 5-Baş menyunun sol tərəfində proqram təkliflərinin görünüb-görünməməsinin təyin edir.
- 6- Baş menyunun tam ekran görünməsini təmin edir.
- 7- Son açılmış obyektlərin baş menyuda, tapşırıqlar panelində və File Explorer(Bələdçi) pəncərəsinin Cəld müraciət hissəsində görünüb-görünməməsinin təyin edir.
- 8-Baş menyunun sol aşağı tərəfində hansı qovluqların görünüb-görünməməsi seçilir.

Tapşırıqlar panelinin parametrlərinin nizamlanması

- 1- Tapşırıqlar panelini olduğu yerə kilikləyir.
- 2- Desktop mode-da tapşırıqlar panelini gizlədir.
- 3- Tablet mode-da tapşırıqlar panelini gizlədir.
- 4- Tapşırıqlar panelində olan obyektlərin ölçülərini kiçildir.
- 5- Tapşırıqlar panelinin sağ küncündə olan düymə özərinə gətirdikdə ekrandakı pəncərələri şəffaflaşdırır və iş masasının göstərir.
- 6- Aktiv etdikdə Start(Başlat) düyməsinin kontekst menyusundakı Command Prompt-u Windows PowerShell ilə əvəz edir.
- 7- Tapşırıqlar panelindəki piktoqramlar üzərində nişanları(sayıları) göstərir.
- 8- Tapşırıqlar panelinin iş masasındakı yerləşmə yerini təyin edir. Belə ki, tapşırıqlar paneli ekranın Bottom (Aşağı), Left (Sol), Right (Sağ), Top (Yuxarı) hissəsində yerləşdirilə bilər.

1- Tapşırıqlar panelindəki piktoqramları nizamlayır:

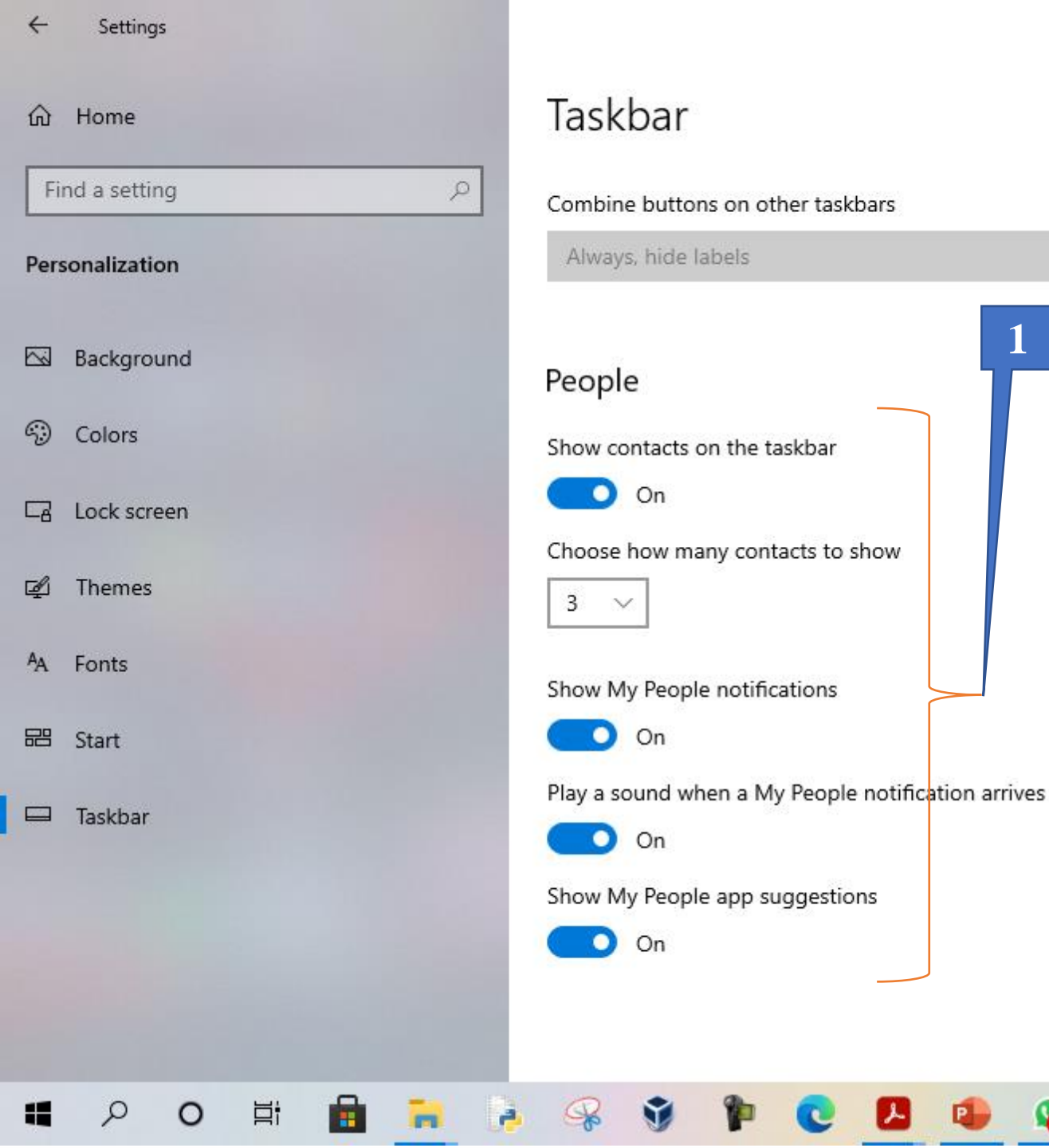
- ✓ ***Always, hide labels-*** Bu variant seçildikdə düymələr üzərində yalnız proqramların işarələri əks olunur, adları isə görünmür və bir neçə proqram açılan kimi onların işarələri avtomatik olaraq bir düymədə qruplaşdırılır. Bu variant susmaya görə qəbul olunub.
- ✓ ***When taskbar is full-*** Bu variant seçiləndə düymələr üzərində həm işarə, həm də pəncərənin adı əks olunur. Qruplaşdırma isə yalnız Tapşırıqlar paneli üzərində yer çatmadıqda baş verir.
- ✓ ***Never-*** Bu variant seçildikdə düymələr üzərində işarələr və pəncərələrin adları əks olunur, uyğun pəncərələrin bir düymədə qruplaşması isə baş vermir.

2- Tapşırıqlar paneli üzərindəki bildirişlər panelində hansı piktoqramların görünüb-görünməməsini təyin edir.

3- Birdən çox monitor qoşulduqda tapşırıqlar panelinin bütün monitorlarda görünüb-görünməməsini təyin edir.

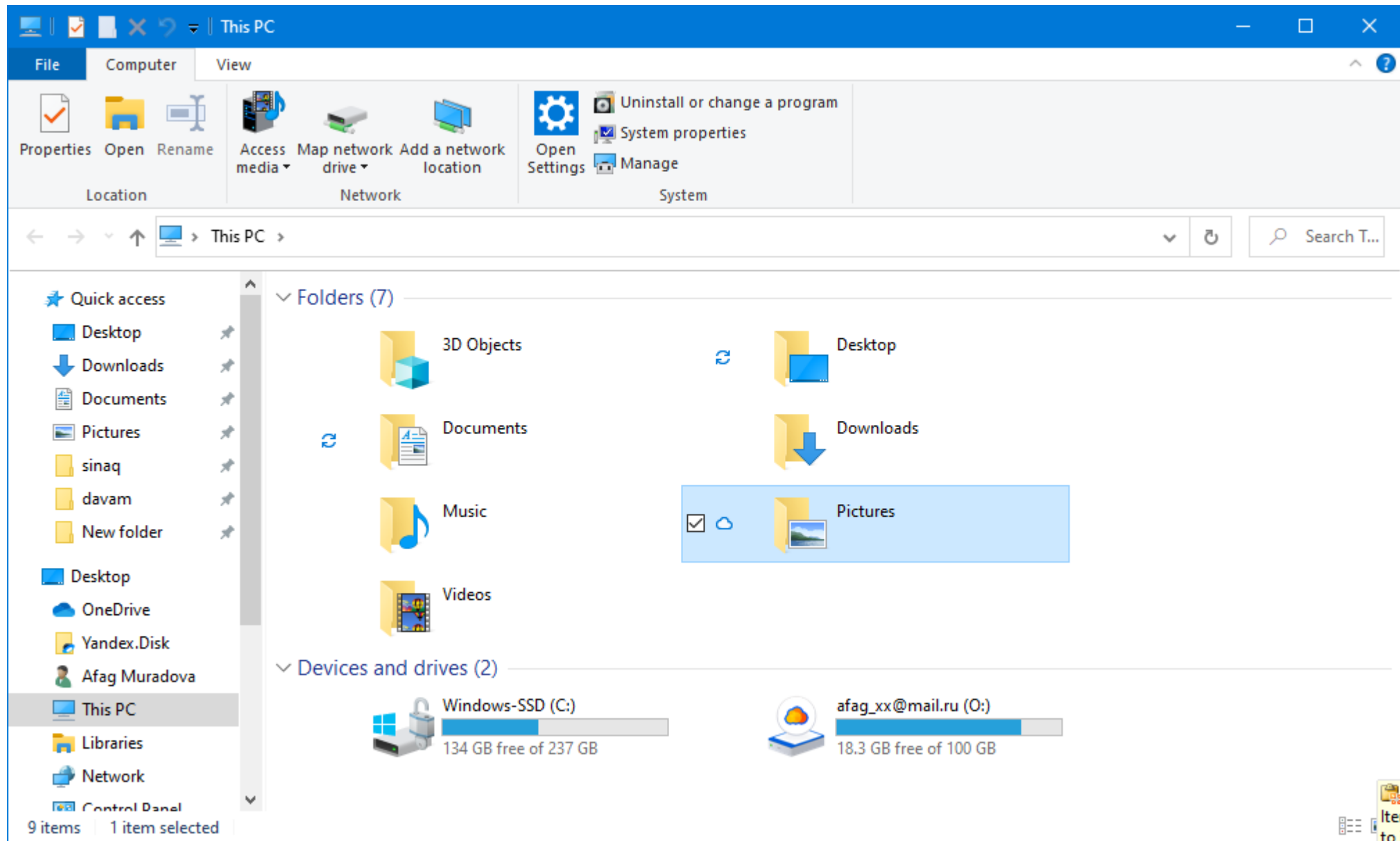
4- Birdən çox monitor qoşulduqda tapşırıqlar panelindəki düymələrin bütün monitorlarda görünüb-görünməməsini təyin edir.

5- Birdən çox monitor qoşulduqda tapşırıqlar panelindəki düymələrin qruplaşdırılıb-qruplaşdırılmamasını təyin edir.

1- Tapşırıqlar panelindəki People(Adamlar) düyməsi ilə açılan pəncərənin xüsusiyyətləri nizamlanır. Bu düymə ilə istifadəçilər öz əlaqələrini (Contacts) görə bilər, onlardan gələn bildirişləri və s. tənzimləyə bilərlər

File Explorer Pəncərəsi

Cəld müraciət paneli

Tablar

Lent interfeysi

İrəli-geri düymələri

Yuxarı səviyyəli qovluğa keçid

Hərəkət paneli

Vəziyyət sətri

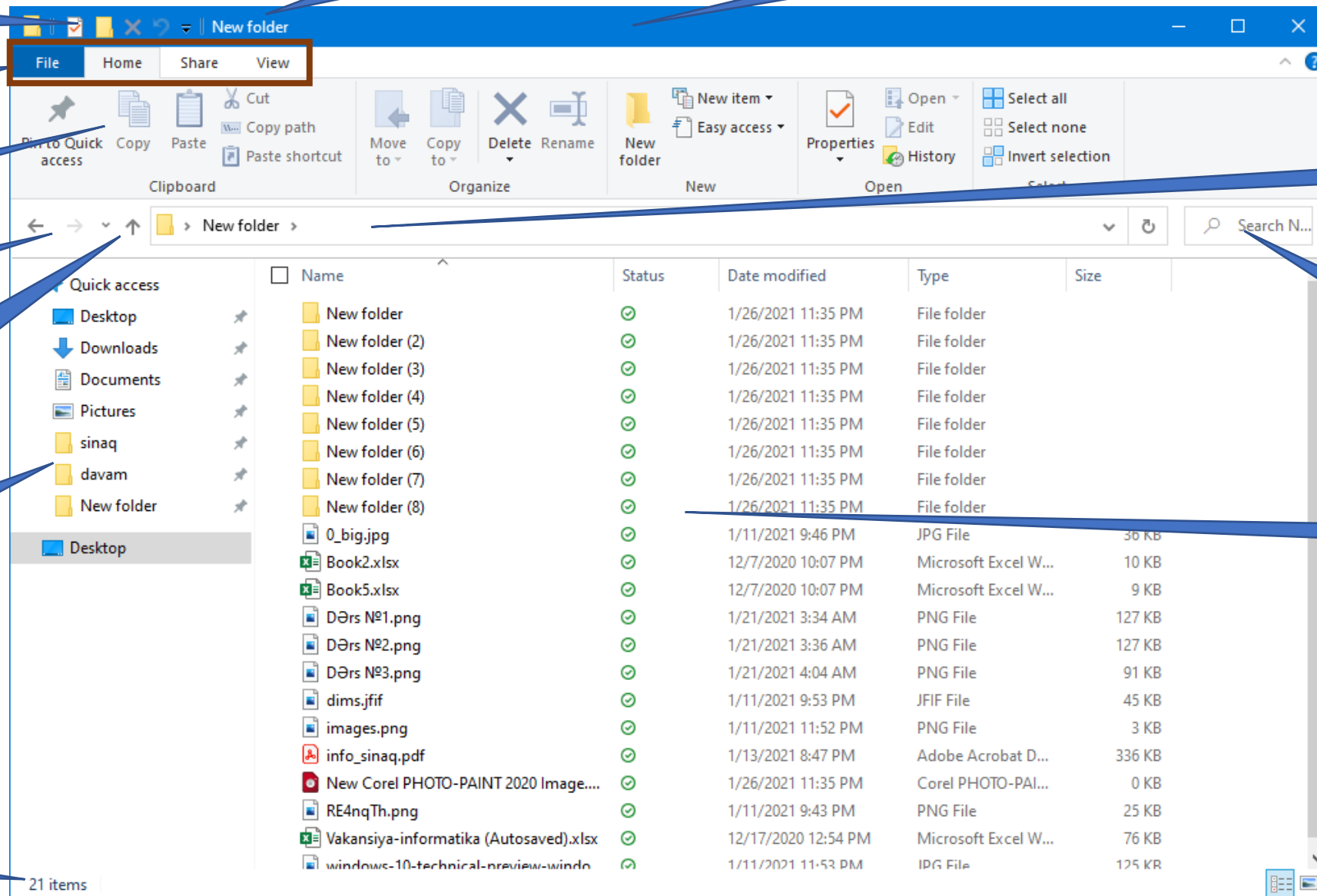
Cari qovluğun adı adı

Başlıq sətri

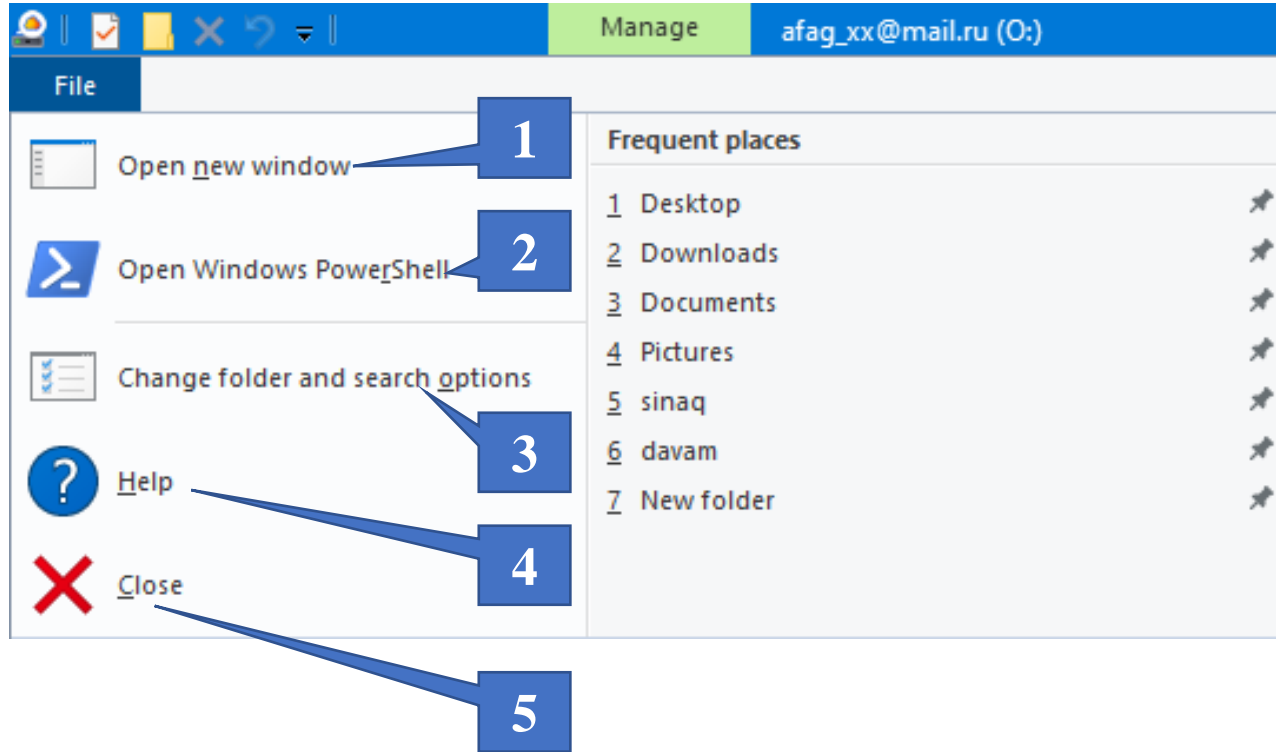
Ünvan sətri

Axtarış sahəsi

İş sahəsi

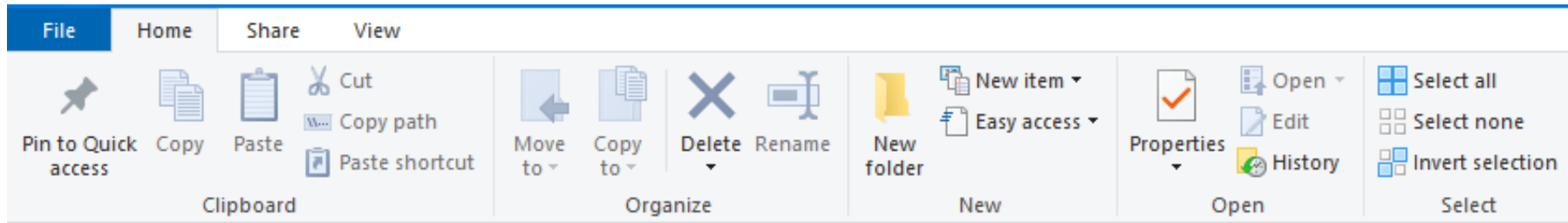
File tabı

Tez-tez daxil olduğumuz qovluqların siyahısını ekrana çıxarır.

- 1- Cari qovluğu yeni pəncərədə açır.
- 2- Windows PowerShell pəncərəsini açır.
- 3- Qovluqların xüsusiyyətləri dialog pəncərəsini açır.
- 4- Kömək pəncərəsini açır.
- 5- Cari pəncərəni bağlayır.

Home lent tabı

Clipboard lent qrupu

Pin to Quick access- Seçilmiş qovluğu hərəkət panelindəki Quick Access bölümünə kilidləyir.

Copy- seçilmiş obyekt mübadilə buferinə köçürür.

Cut- seçilmiş obyektin yerini mübadilə buferinə dəyişir.

Paste- buferdə yerləşdirilmiş obyektin cari qovluğa yerləşdirir.

Copy path- seçilmiş obyektin yolunun surətini alır.

Paste shortcut- buferdə yerləşdirilmiş obyektin qısayolunu yerləşdirir.

Organize lent qrupu

Move to- seçilmiş obyektin yerini digər qovluğa dəyişdirir (Bufer iştirak etmədən)

Copy to- seçilmiş obyektin surətini digər qovluğa göndərir (Bufer iştirak etmədən)

Delete- seçilmiş obyektin silir.

Rename- seçilmiş obyektin adını dəyişdirir.

New lent qrupu

New Folder- yeni qovluq yaradır.

New İtem- yeni obyekt yaradır.

Easy Access- seçilmiş obyektin şəbəkədə disk kimi quraşdırır və ya kitabxana (Library) qovluğunun içərisinə yerləşdirir.

Open lent qrupu

Properties- Seçilmiş obyektin xüsusiyyətlərini göstərir, həmçinin altəmri vasitəsilə obyektin xüsusiyyətlərini də silmək mümkündür.

Open- qeyd olunmuş obyektin açır.

Edit- qeyd olunmuş obyektin redaktə edir.

History- qeyd olunmuş obyektin əvvəlki veriyasına baxmağa imkan verir.

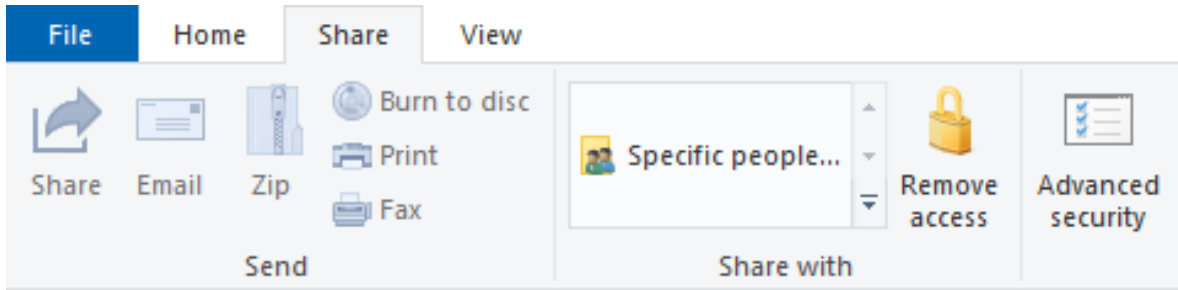
Select lent qrupu

Select all- pəncərədəki bütün obyektləri seçir.

Select None- Bütün seçimləri ləğv edir.

Invert selection- seçilmişlə seçilməmişin yerini dəyişdirir.

Share lent tabı

Send lent qrupu

Share- seçilmiş obyektı bluetooth, mail və s. ilə paylaşmağa imkan verir.

Email-seçilmiş obyektı Outlook proqramının köməylə mail ilə göndərməyə imkan verir.

Zip- seçilmiş obyektı arxivləşdirir.

Burn to disc- seçilmiş obyektı optik diskə yazmağa imkan verir.

Print- seçilmiş faylı çap edir.

Fax- seçilmiş faylı faksla göndərməyə imkan verir.

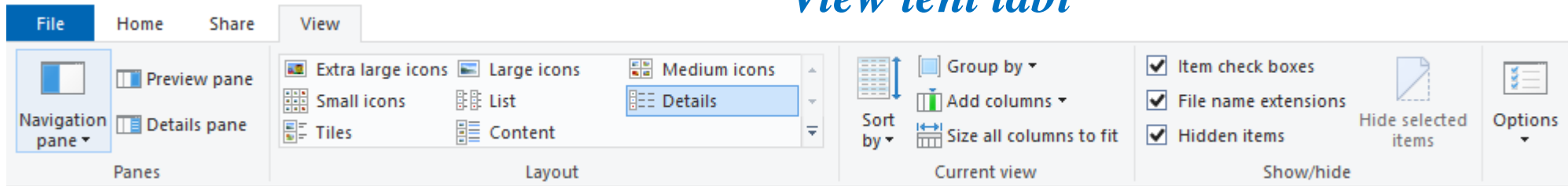
Share with lent qrupu

Spesific people- Seçilmiş obyektı lokal şəbəkədə seçilmiş şəxslərlə paylaşmağa imkan verir.

Remove access- Paylaşımı ləğv edir.

Advanced security- paylaşılmış obyekt üçün təkmilləşdirilmiş təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirir.

View lent tabı

Panes lent qrupu

Navigation Pane- pəncərənin sol tərəfində hərəkət panelinin görünüb-görünməməsini təyin edir. Altəmrləri vasitəsilə isə Hərəkət panelində qovluqların görünmə rejimlərini və kitabxana qovluğunun hərəkət panelində görünüb-görünməməsini təyin edir.

Preview pane- Pəncərənin sağ tərəfində ön baxış panelini göstərib gizlədir. Bu panel vasitəsilə faylları açmadan məzmununa baxmaq mümkündür.

Details pane- Pəncərənin sağ tərəfində təfərrüatlar panelini aktivləşdirir. Bu panel vasitəsilə obyekt haqqında daha ətraflı məlumat almaq mümkündür.

Layout lent qrupu

Extra Large Icon (Огромные значки/Çox böyük işarələr). Bu əmr aktivləşdirildikdə pəncərədə təsvir olunmuş obyektlərin piktoqramları ekranda böyük formada təsvir olunur.

Large Icons (Крупные значки/Böyük işarələr). Birinciyə nisbətən burada piktoqramlar daha kiçik formada olur.

Medium Icons (Обычные значки/Adi işarələr) – obyektlərin işarələrini ekranda əks olunma strukturunda bir dəyişiklik olmasa da, piktoqramlar nisbətən kiçilir.

Small Icons (Мелкие значки/Kiçik işarələr) – obyektlərin piktoqramları kiçik formada olur və sətirlər üzrə əlifba sırası ilə əks olunur.

List (Список/Siyahı). Piktoqramlar əvvəlki ilə eyni görünüşdə olur, lakin bu dəfə sütun üzrə əlifba sırasıyla nizamlanır.

Details (Таблица/Тəfərrüatlar). Bu halda piktoqramlar susmaya görə bir sütunda əlifba sırası ilə nizamlansa da sonradan istifadəçilər tərəfindən bu düzülüş dəyişdirilə bilər. Həmçinin burada susmaya görə obyektlərin 4 düzülüş rejimi verilir:

- ☐ *adına görə (name);*
- ☐ *son dəyişiklik tarixinə görə (date modified);*
- ☐ *tipinə görə (type);*
- ☐ *ölçüsünə görə (size).*

Bu rejimdə sütunlar üzrə filtrləmə əməliyyatı da aparmaq mümkündür, yəni ancaq müəyyən şərtləri ödəyən sətirlər saxlanılır, yerdə qalanlar atılır.

Tiles (Плитка/Lövhəciklər). Bu rejimdə obyektlərin piktoqramları orta ölçüdə sütunlarda verilir və bu piktoqramların yanında obyektin adı, tipi, ölçüsü təsvir olunur.

Content (Содержимое/Məzmun). Bu rejimdə isə obyektlərin piktoqramları orta ölçüdə olur, obyektlər bir sütunda təsvir olunur, hər bir piktoqramın sağında ayrıca bir sütunda isə obyekt haqqında olan məlumatlar(əsasən son dəyişiklik tarixi və ölçüsü) əks olunur.

Current View lent qrupu

Sort by əmri obyektlərin nizamlayır (susmaya görə 4 xüsusiyyətə görə nizamlanır: adı, tipi, son dəyişiklik tarixi, ölçüsü).

Group by əmri isə seçilmiş şərtə görə obyektlərin qruplaşdırılmasına imkan verir. Obyektləri qruplaşdırdıqda onları bir kliklə asanlıqla seçə bilirik.

Add Columns- Details rejimində olduqda pəncərəyə əlavə sütunlar artırır.

Size All Columns to Fit- bütün sütunların enini içərisində məzmunu uyğunlaşdırır.

Show/Hide lent qrupu

Item check box- pəncərədəki hər bir obyektin önündə balaca kvadrat formasında seçim qutusu əlavə edir.

File name extension- obyektlərin genişlənmələrinin görünüb-görünməməsini təyin edir.

Hidden items- gizli obyektlərin görünüb-görünməməsini təyin edir.

Hide selected items - Seçilmiş obyektləri gizlədir.

View tabının *Options* lent qrupundakı *Folder and search options* əmri

Folder Options (Параметры папок/Qovluqların xüsusiyyətləri) əmrinə müraciət etdikdə eyniadlı dialog pəncərəsi açılır. Bu pəncərədən qovluqların açılma parametrləri, gizli, sistem fayllarının açığa çıxarılması və ya gizlədilməsi və qovluqlar üzrə axtarış parametrləri kimi vacib parametrlər tənzimlənir. Bu əmrlərdən ən çox istifadə olunanlara nəzər salaq:

- 1- Hər bir açılan qovluq cari pəncərədə açılır.
- 2- Hər bir açılan qovluq öz pəncərəsində açılır.
- 3- Hər hansı obyektı açmaq üçün sadə klikdən istifadə olunur, obyektı seçmək üçün isə göstəricini onun üzərinə gətirmək kifayət edir. Bu zaman onun alt əmrləri də aktivləşir. Belə ki, birincini seçdikdə, obyektlərin adının altından xətt çəkilir, ikincini seçdikdə isə yalnız göstəricini obyektin üzərinə gətirdikdə onun altından xətt çəkilir.
- 4- Obyektlər ikiqat klikdə açılır, bu zaman obyektləri seçmək üçün isə sadə klikdən istifadə olunacaqdır.
- 5- Məxfilik bölməsi ilə son istifadə olunmuş obyektlərin və tez-tez istifadə olunmuş qovluqların Quick Access bölümündə görünüb-görünməməsi təyin edilir.

Şəkildəki **View** (Budur/Görünüş) tabına keçdikdə isə buradan gizli obyektlərin, sistem fayllarının, faylların genişlənmələrinin görünüb görünməməsi və s. təyin edilir.

